

TARJIMA TURLARI VA ULARDAGI QIYINCHILIKLAR: OG‘ZAKI VA YOZMA TARJIMANING ASOSIY MOHIYATI, KETMA-KET, SINXRON, VISUAL TARJIMANING AFZALLIKLARI VA QIYINCHILIKLARI

Egamnazarova Rushana Abdurashid qizi
O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Tarjimonlik fakulteti talabasi

rushanaegamnazarova362@gmail.com

Xolboboyeva Aziza Sherboboyevna
O‘ZDJTU, “Ingliz tili amaliy tarjima”
kafedrası dotsenti Filologiya fanlari
bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqola tarjima turlari va ulardagi asosiy qiyinchiliklarni o‘rganishga bag‘ishlangan. Unda og‘zaki va yozma hamda ketma-ket, sinxron va visual tarjima tushunchalari haqida so‘z boradi. Tarjimaning bur necha turlari bo‘lib, ulardan asosiylari quyidagilarni tashkil etadi: ketma-ket, sinxron va visual.

Kalit so‘zlar: tarjima turlari, tarjimoni tasniflash mezonlari, og‘zaki, yozma, ketma-ket, sinxron, visual tarjima, asosiy qiyinchiliklari.

Key words: translation types, translation classification criteria, oral, written, consecutive, simultaneous, visual translation, main difficulties.

Tarjima – lisoniy, adabiy-estetik hodisa, so‘z san‘ati, tarjimon esa ijodkordir. Tarjimaning bosh xossasi uning boshqa til vositalari bilan qayta qurishdan iborat ijodiy jarayon, so‘z san‘ati ekanligidadir. Tarjima so‘zi, hozirgi ma‘nosidan tashqari bayon etish, matnni sharhlash, tushuntirib berish, tafsir, ma‘noni chaqish, sodda qilib ifodalash kabi ma‘nolarni ham ifodalaydi..

Og‘zaki va yozma tarjimaning afzalliklari va kamchiliklari:

Og‘zaki va yozma tarjima ikki xil tarjima uslubi bo‘lib, ularning o‘ziga xos afzalliklari va kamchiliklari bor. Quyida ushbu tarjima turlari orasidagi asosiy farqlar va har birining afzalliklari haqida ma‘lumot beraman.

Og‘zaki tarjima.

Og‘zaki tarjima til vositasida bir nutqni og‘zaki shaklda bir tilga o‘girish jarayonidir. Bu turdagi tarjima tezkorlik va aniq talqin qilinishini talab etadi.

➤ **Afzalliklari:**

➤ Tezkorlik . Og‘zaki tarjima real vaqtda amalga oshiriladi. Masalan, xalqaro konferensiyalar, yig‘ilishlar yoki muzokaralarda tezkor tarjima talab qilinadi.

➤ Suhbat tabiiyligi.To‘g‘ridan-to‘g‘ri muloqot imkoniyati tufayli gapiruvchilar o‘zaro to‘siqlarsiz fikr almashadilar.

➤ Sharoitga moslashuvchanlik. Og‘zaki tarjimon vaziyatga qarab nutq mazmunini moslashtirishi va talqin qilishi mumkin.

➤ **Kamchiliklari:**

➤ Xatolar xavfi. Tezkor tarjima vaqtida xatolar yuzaga kelishi mumkin, chunki tarjimon fikrlarni real vaqtda tarjima qilishi kerak.

➤ Tayyorlanish qiyinligi. Ba’zan murakkab yoki texnik mavzularni tarjima qilishda oldindan tayyorgarlik talab etiladi.

➤ **Yozma tarjima.**

➤ Yozma tarjima matn shaklidagi hujjatlarni bir tilga o‘girish jarayonidir. Bu usul ko‘proq aniq va batafsil tarjimani talab qiladi

➤ **Afzalliklari:**

➤ Aniqlik. Yozma tarjima amalga oshirilayotgan tarjimon matnini qayta ko‘rib chiqishi, tahrir qilishi va kerak bo‘lsa, qo‘shimcha ma’lumotlarni qo‘shishi mumkin.

➤ Ma’lumotlarni saqlash. Yozma tarjima hujjatlar shaklida saqlanadi, bu esa tarixiy hujjatlar, shartnomalar va ilmiy maqolalar kabi materiallarni keyinchalik foydalanish uchun imkon yaratadi.

➤ Yuqori sifat. Yozma tarjimada yuqori sifat va aniq tarjimani ta’minlash uchun tahrirlovchi va korrektorlar jalb qilinishi mumkin.

➤ **Kamchiliklari:**

➤ Ko‘proq vaqt talab qiladi: Yozma tarjima ko‘proq vaqt talab qiladi, chunki tarjimon matnini diqqat bilan o‘rganishi va tarjima qilishi kerak.

➤ Ish hajmi. Uzoq yoki murakkab matnlarni tarjima qilish qiyinroq bo‘lishi mumkin, bu esa tarjimonlardan yuqori darajada bilim talab qiladi.

Tarjima turlari: Ketma-ket tarjima. Ketma-ket tarjima qilish bu bir tildagi og‘zaki axborot berilgandan so‘ng uni boshqa tilga tarjima qilishdir. Tarjimon so‘zlovchining umumiy fikrlari yoki eng kamida asosiy abzasni tinglaydi va so‘ng tinglash chog‘ida yozib olingan eslatmalar (notetaking) yordamida nutqini tarjima qiladi.

Tarjimon uchun kuchli xotira juda muhim, chunki ba’zi so‘zlovchilar bir necha gaplarni aytganlaridan so‘ng tarjimonga tarjima qilishni taklif qilishadi. Shunday qilib, ketma-ket tarjimada tarjima qilish so‘zlovchining nutqi tugagandan so‘ng amalga oshiriladi.

Sinxron tarjima. Sinxron tarjimada tarjimon maxsus xonada o‘tirgan holda quloqchinlar orqali so‘zlovchini tinglaydi va o‘sha vaziyatdayoq tarjima qiladi. Bunda tarjimon uchun muhim narsa nafaqat kuchli xotira balki mahorat va tez gapirish qobiliyatidir.

Konferensiyalarda tarjimonlar ma’lum bir vaqt shkalasi asosida ishlaydilar. Konferensiya vaqtida tarjimon delegate o‘rnida bo‘lib qoladi ya’ni “ U dediki, o‘ylashicha, bu yaxshi fikr ekan” kabi gaplarni tarjima qilmaydi, u delegate nomidan gapiradi. Tarjima qilish chog‘ida tarjimon o‘sha paytdagi muhitga moslashishi lozim ya’ni so‘zlovchi qanday ohangda gapirsa tarjimon ham shu ohangda gapirishi kerak.

Vizual tarjima. Vizual tarjimada ba’zi tarjimonlar oldindan nutqning yozma matni bilan tanishib chiqishadi, bu albatta tarjimonlar uchun yaxshi, lekin ba’zi holatlarda buning imkoni yo‘q. Bunday vaziyatda tarjimon o‘z mahoratini ishga solishi kerak.

Vizual tarjima qilish sinxron tarjimaga yaqinroqdir. Sinxron tarjimada vizual tarjima qilishning eng yuqori pog‘onasi qo‘llaniladi. Vizual tarjimada tarjimon

so‘zlovchining yozma matndan tashqariga chiqib ketmayotganligiga ishonch hosil qilishi kerak.

Tarjimonlarda uchraydigan ba’zi qiyinchiliklar mavjud. Masalan, tarjimada qilishda grammatik muammolar yuzaga kelishi mumkin.

Tilning grammatik tuzilishi uning sistemasidagi umumiy muhim jihatdir. Afiksalar, grammatik qo‘shimchalar va so‘z yasalishi, sintaktik modellar, so‘z tartibi, yordamchi so‘zlar va h.k. kabi tilning Grammatik tuzilish elementlari Grammatik yoki shakily ma’noni, leksik ma’nolarning aniq shaklini ko‘rsatishga xizmat qiladi. Tarjima qilish jarayonida bu ma’nolarni ifodalash muhim muammodir. Tarjima qilish jarayonida tarjimon asosan gapning umumiy ma’nosiga e’tibor qaratadi va bu vaziyatda gap ichidagi so‘zlarning, idiomalarning aynan tarjima qilinayotgan tildagi muqobil variantini topishi kerak bo‘ladi, chunki agar so‘zma so‘z tarjima qilsa ma’nosi umuman o‘zgarib ketadigan holatlar judayam ko‘pdir.

Tarjimon tarjima qilish jarayonida so‘zlovchining fikrini tinglovchiga to‘g‘ri va aniq yetkazishi uchun qo‘shimcha kirish so‘zlar idiomalar va ohangdan foydalalanishi mumkin. Bu tarjimonning mahoratiga bog‘liq.

Sinxron tarjimonlikning ham ba’zi qiyinchiliklari bor. Kam holatlarda tarjimon-ga nutqning yozma matni beriladi, ammo tarjimon faqatgina matnga qarab tarjima qilishi bu noto‘g‘ri yndashuv bo‘ladi, chunki konferensiya davomida so‘zlovchilar qo‘shimcha fikr bildirishlari mumkin va bunday vaziyatlardada tarjimon shu kabi holatlarga tayyor turishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, tarjima turlari va usullari juda xilma-xil bo‘lib, har biri o‘ziga hos afzalliklar va kamchiliklarga ega. Tanlangan usul yoki tur tarjima maqsad, auditoriya ehtiyojlari va matnning murakkabligiga bog‘liq. Ushbu turlarning barchasi tarjimonlardan yuqori mahorat, bilim va ijodiy yondashuv talab qiladi, bu esa tarjima jarayonining murakkab va ko‘p qirrali ekanligini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Тўхтасинов И.М. Таржимон тайёрлашда касбий компетенцияларни эквивалентлик ҳодисаси асосида ривожлантириш. Пед. фан. док. дисс. автореф. –Т: 2018.69 б.
2. Yo‘ldoshev U.R. Tarjima nazariyasi. O‘quv qo‘llanma. – Samarqand: “Samarqand davlat chet tillar instituti” nashriyoti, 2021. – 126 bet.
3. G‘afurov I, Mo‘minov O, Qambarov N. Tarjima nazariyasi. – T.: Tafakkur – Bo‘ston, 2012 -126 b .
4. Kholboboeva A. S. General features of tourism advertisement discourse //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 4. – С. 261-263.